

Kiertotalous muokkaa myös julkisia hankintoja

31.3.2025

Kiertotalous ja kestävä kehitys muokkaavat tällä hetkellä tuotteiden ja palveluiden tarjontaa, kun yritykset mukauttavat toimiaan kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Nämä tavoitteet koskettavat oleellisesti myös julkisia toimijoita, jotka hankinnoillaan muun muassa tukevat kestävästi toimivien yritysten kilpailukykyä, mahdollistavat uusien innovaatioiden skaalautumisen sekä toimivat esimerkkinä alueen yrityksille ja kuluttajille. Hankinnat ovat myös ratkaisevassa roolissa kuntien ja muiden toimijoiden kestävyystavoitteiden saavuttamisessa. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitsemme kuitenkin uutta osaamista ja kiertotalouden mahdollistavia kriteerejä.

Riihi – Resurssiviisaat verkostot Etelä-Pohjanmaalla -hankkeessa järjestetyissä tilaisuuksissa otettiin haltuun kestävyyskriteerejä julkisissa hankinnoissa. Näin pyrittiin varmistamaan, että eteläpohjalaiset julkiset hankkijat pysyvät muutoksessa mukana. SEAMKin toteuttama ja EU:n osarahoittama hanke toteutti maaliskuussa kolme samansisältöistä tilaisuutta ympäri maakuntaa. Täysin hankkeen omin voimin haastavan aiheen kimppuun ei käyty, vaan lisävoimia saatiin hankintojen ammattilaiselta, Novice Oy:ltä. Kolmeen tilaisuuteen osallistui yhteensä noin 45 eteläpohjalaista julkisen toimijan hankkijaa esimerkiksi kunnista, kuntien tytäryhtiöistä ja oppilaitoksista. Osanottajaporukka oli luonnollisesti hyvin monipuolinen, sillä hankinnat liittyvät hankintayksikköjen lisäksi niin talous- ja hyvinvointijohtajan, teknisen johtajan kuin ruokapalvelupäällikönkin työnkuvaan.

Tilaisuuksien tavoitteena oli kasvattaa julkisten toimijoiden kestävää hankintaosaamista ja jakaa käytännönläheisiä vinkkejä kestävyysnäkökulmien huomioimiseksi. Tavoite saavutettiin, sillä maksetun asiantuntijan lisäksi myös tilaisuuksien osallistujat halusivat jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään. Kaikissa tilaisuuksissa osallistujat kokivat, että olivat saaneet omaan työhönsä uusia eväitä ja jäivät innolla odottamaan

tilaisuudelle jatkoa, joka toteutetaan huhtikuussa.

Panostuksia suunnitteluun – katse pitkälle sopimuskauteen

Työpajojen tärkein anti oli havahtuminen siihen, että kiertotaloudenmukainen hankinta on muutakin kuin vain sopivien kiertotalouskriteerien lisääminen tarjouspyyntöön. Tilaisuuksissa korostettiin, että kestävässä hankinnassa on tärkeää katsoa hankinnan koko elinkaaren kestävyyttä, eli on tärkeää miettiä, miten ratkaisun kestävyys varmistetaan koko sopimuskauden ajan. Kestävän hankinnan toteuttamisen kulmakivet ovat ennakointi ja panostus kilpailutuksen suunnitteluun, hankinnan laadun varmistaminen ja sopivien ympäristö-, kiertotalous- tai sosiaalisen vastuun kriteerien huomiointi sekä hankinnan koko elinkaaren ja sopimuskauden huomiointi.

Kestävän hankinnan pohja luodaan jo hankinnan suunnitteluvaiheessa, hankinnan menettelytavoilla. Kuukauden mittaiseen kilpailutusvaiheeseen panostamisen sijaan tulisi panostaa huomattavasti enemmän kilpailutuksen esivalmisteluvaiheeseen. Huolella valitut menettelytavat johtavat jo itsessään kestävämpään hankintaan, kun mahdollistetaan hankinnan koko elinkaaren kestävyyden huomioiminen ja tunnistetaan hankinnan kannalta oleelliset ja mahdolliset vaatimukset. Varaamalla aikaa suunnitteluvaiheeseen on mahdollista kartoittaa vaihtoehtoisia, kiertotaloudenmukaisiakin ratkaisuja esimerkiksi markkinaseurannan ja markkinavuoropuhelun keinoin. Ennen varsinaista kilpailutusvaihetta on tärkeää myös määritellä vaatimukset, joilla varmistetaan laadukas ja kiertotaloudenmukainen hankinta. Erilaisilla hankintamenettelyillä ja sopimuslausekkeilla vaikutetaan esimerkiksi siihen, miten hankintaa voidaan kehittää sopimuskauden aikanakin tai miten hankinnan laadun toteutusta seurataan ja arvioidaan sopimuskaudella.

Ympäristönäkökulmat hankinnan keskiöön

Työpajoissa opittiin, että ilman erityisiä ympäristökriteerejäkin voidaan tehdä kestävä hankinta, kun asetetaan hankinnan vähimmäisvaatimukset fiksusti. Osallistujajoukolle oli vanhaa tietoa se, että tarjoajaa koskevat vähimmäisvaatimukset voivat liittyä esimerkiksi yrityksen luottoluokitukseen, sertifikaatteihin tai nimetyn vastuuhenkilön kokemukseen. Sen sijaan uutta näkökulmaa saatiin siitä, että hankinnan voi muotoilla siten, että vähimmäisvaatimuksen ylittäviltä osilta voi saada lisäpisteitä. Esimerkiksi, jos vähimmäisvaatimuksena on, että tarjoajan luottoluokitus on AA, niin luottoluokituksella AA+ on mahdollista antaa lisäpisteitä.

Ympäristölaadun toteutumisen kannalta hankinnan vähimmäisvaatimuksissa ja vertailuperusteissa oleellisia seikkoja voivat olla esimerkiksi yrityksen ympäristönhallintajärjestelmät, vastuuhenkilön ympäristökoulutukset ja tuotteen tai palvelun ympäristömerkit. Hankinnasta riippuen erityisiin kiertotalouskriteereihin voivat sen sijaan liittyä esimerkiksi elinkaarikustannukset (taloudelliset ja ympäristövaikutukset) ja elinkaarikestävyys, materiaalien käyttö ja hyödyntäminen, hiili- ja ympäristöjalanjälki.

RIIHI-hankkeessa toteutettiin vuodenvaihteessa 2023 – 2024 eteläpohjalainen kartoitus kiertotalouden edistämiseen liittyvistä haasteista ja ajureista. Kiertotalouden edistämiseen liittyvistä asioista kysyttiin hieman

eri näkökulmista mutta toisiaan täydentävästi sekä yksilöiltä, yrityksiltä että aluetoimijoilta. Webropol-sovelluksella toteutettuun yksilökyselyyn vastasi yhteensä 368 vastaajaa. Lisäksi 18 pk-yrityksen päättäjää osallistui Teamsilla toteutettuun syvähaastatteluun. Yritykset olivat teollisuuden eri toimialoilta. Myös 45 aluetoimijaa 30 eri aluetoimija- tai kuntaorganisaatiosta vastasi heille suunnattuun ja Webropolilla toteutettuun kyselyyn. Myös julkisilla hankinnoilla nähtiin olevan merkittävä rooli alueen kiertotaloussiirtymässä: Osa yrityksistä kaipasi julkisilta toimijoilta tukea julkisten hankintojen kestävyyskriteerien muodossa ja toisaalta osa yrityksistä näki kestävyyskriteerien puuttumisen siirtymän esteenä, kun investoimalla kestävyyteen ei saa etua kilpailutuksissa. Teema nousi myös yksilökyselyssä, kun alueen asukkaat odottivat, että julkisten hankkijoiden tulisi toimia esimerkkeinä. Edelleen julkiset toimijat kaipasivat lisätietoa kiertotaloudesta ja kestävyydestä, voidakseen muun muassa toteuttaa kestävämpiä hankintoja. Tämä työ on nyt aloitettu Riihi-hankkeessa. Työtä jatketaan vielä huhtikuussa järjestettävässä Ota kestävyyskriteerit haltuun hankinnoissa! 2.0 -työpajassa. Vuoden 2025 hankkeessa julkaistaan vielä opas sekä kiertotalouden mukainen hankintamalli, jota pilotoidaan yhdessä Ilmajoen kunnan kanssa.

Työpajat ja tämä artikkeli on toteutettu osana RIIHI – Resurssiviisaat verkostot Etelä-Pohjamaalla -hanketta, joka on Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttama ja Euroopan unionin osarahoittama.

Krista Mäki, Heikki Punkari ja Heli Hietala

Kirjoittajat työskentelevät asiantuntijoina ja projektipäällikköinä Seinäjoen ammattikorkeakoulussa